

Svenska Dagbladet

Gäst Säkerhetsrådet

Så här illa är läget för det civila försvaret

Om kriget eller krisen kommer är Sverige inte förberett. Foto: Pontus Lundahl/TT

Freddy Jönsson Hanberg, om att arbetet med att återuppbygga det civila försvaret inte prioriteras.

Publicerad 2019-02-09

Det här är en text från SvD Ledare. Ledarredaktionen är partipolitiskt oavhängig med beteckningen obunden moderat.

Arets upplaga av Folk och försvars rikskonferens i Sälen inleddes med att moderatorn Eva Hamilton beskrev att totalförsvarets aktörer just nu gynnas. Hon hade inför konferensen talat med deltagare och föredragshållare och alla hade vittnat om en total opinionsvändning. De befann plötsligt sig i den ovana men kanske ganska bekväma positionen att få alla pengar som de äskar, i några fall hade några fått mer än vad de äskat. Hon avslutade med att säga:

"...ni åtnjuter åtminstone detta budgetår politikernas och finansdepartementets mycket trägna uppmärksamhet."

Det var många som reagerade starkt på den här verklighetsbeskrivningen. Ingen skugga skall dock falla på moderator Eva Hamilton, hon framförde de budskap hon fått.

Fakta är att budgeten för de civila delarna av totalförsvaret förstärkts med mindre än en halv miljard per år under 2018, 2019 och 2020. De 21 regionerna (tidigare landstingen) skall t ex dela på 30 miljoner kr per år i tre år för att kunna leva upp till kraven på krigssjukvård och sjukvård vid en nationell kris.

Samtliga 21 Länsstyrelser skall dela på 36 extra miljoner för sitt grundläggande arbete med totalförsvarsplanering och regional ledning och samordning – ett arbete som utgör själva förutsättningen för ett fungerande civilt försvar. Detta försvåras ytterligare av den ryckighet i styrning och finansiering som Riksrevisionen beskriver i sin senaste rapport.

Energimyndigheten fick 2018 för första gången medel för det återupptagna arbetet med civilt försvar. En successiv ökning för att klara av växande behov har inte beviljats för 2019. För en ny tillsynsroll inom informationssäkerhet beviljades tillfälliga medel i vårbudgeten 2018. Inför 2019 finns dock varken dessa eller nya medel beviljade för det nya tillsynsarbetet med informationssäkerhet i energiförsörjningen.

PTS har fått 10 miljoner för sin del i totalförsvarsplaneringen och Polisen, SÄPO och Kustbevakningen skall dela på 10 miljoner för området Skydd och säkerhet. Märk väl att dessa medel anslås årligen under 2018–2020 och gäller enbart arbetet med att etablera civilt försvar – inte andra (ordinarie) uppgifter.

Det är mycket små belopp vi talar om.

Samtidigt talar regeringen om att det militära försvaret måste förstärkas med 10-tals miljarder kronor till 2021. I budgetunderlaget till regeringen förra året ville Försvarsmakten att försvarsbudgeten växer med tio miljarder 2021, till 63 miljarder. Det är absolut nödvändigt att återuppbygga ett militärt försvar som möter angriparens förmågor – men proportionerna är iögonfallande.

Potentiella angripare överväger hur de bäst når sina mål. Om målet är att destabilisera Sverige i syfte att påverka det politiska landskapet är den billigaste metoden att med desinformation och destabilisering (subversion, sabotage, terror) skapa grogrund för defaitism vilket öppnar vägen för populism. Inbäddat i de populistiska åsikterna finns en åsiktsflora som passar angriparen ypperligt. Det kan handla om att inte gå med i Nato, att ej delta i EMU, eller att övergå från multilaterala till bilaterala säkerhets- och handelsrelationer.

Mot denna typ av angrepp hjälper inte det militära försvaret, underrättelsemyndigheterna undantagna.

I det civila försvaret ingår psykologiskt försvar. Regeringen har nu kommit så långt att man givit ut ett kommittédirektiv för att utreda en myndighet för psykologiskt försvar men ännu inte utsett någon utredare. Myndigheten skall vara på plats 1 januari 2021. MSB har mirakulöst lyckats distribuera ”Om krisen eller kriget kommer”, hantera valpåverkan och motverka de värsta ryska informationsoperationerna

Men man har verkligen trollat med knäna. Ett tag fick ett annat departement än det ansvariga rycka ut för att skrapa ihop medel.

Men man kan inte för allt psykologiskt försvar i världen ändra på det faktum att Sverige inte är robust. Sådant kallas skönmålning och det kommer alltid att slå tillbaka. Därmed riskerar alarmister och populisterna att få rätt – men av fel orsaker. Det beror inte alls på invandring, islamism, globalism eller för den delen klimat eller nynazism att Sverige har nedrustat statens kärna (bland annat det civila försvaret) – hur gärna än vissa aktörer vill få dig att tro det.

Det beror på politiska beslut fattade i all välmening för 20 år sedan – när det inte gick att motivera miljardbelopp för underjordiska ledningscentraler, skyddsrum och skyddsmasker eftersom hotbilden inte fanns. Idag ser hotbilden annorlunda ut, vilket jag skrivit om på Säkerhetsrådet tidigare.

Hur går det med arbetet att bygga upp ett totalförsvar som skall fungera i gråzon, vid höjd beredskap och ytterst i krig? Lite trögt kan man säga. Till att börja med finns det inte någon riktig plan. För mer än tre år sedan, den 18 december 2015, debatterade Allan Widman och Peter Hultqvist i Riksdagen en interpellation inlämnad av Widman rörande återupprättandet av Totalförsvarets chefsnämnd. I den debatten framgår att båda debattörerna återkommer till behovet av ett ”rutmönster, kopplingsschema” (Hultqvist) och ”en enhetlig modell för ...samordningen inom det svenska totalförsvaret” (Widman) under debatten.

Någon sådan modell har ännu inte tagit form. Planeringen genomförs i de gamla vanliga stuprören bland annat med påföljd att ingen ansvarar för utrymmen mellan stuprören.

Tvärtemot ovanstående beskrivna behov har "Enheten för samordning av samhällets krisberedskap (SSK)" flyttats till Justitiedepartementet från Förvarsdepartementet, vilket för underrättelsedelgivning, ledning och samverkan har fått en förödande effekt. Detta genomfördes av regeringen Löfvén efter valet 2014. Trots att Förvarsberedningen anser att SSK hör hemma på Förvarsdepartementet har regeringen valt att bortse från det.

Det finns inte heller någon uppdaterad och till omvärldsläget anpassad modell för hur totalförsvaret skall ledas. Varken beträffande förändringsledning (långt tidsperspektiv) eller insatsledning (kort tidsperspektiv). Den modell som regeringskansliet använder sig av idag designades efter Tsunamin 2004 och har sedan dess reviderats sparsamt.

Vidare saknas en uttalad nationell modell för inriktning och samordning. Det nationella modell för ledning och samordning som MSB utvecklat under ett antal år ("Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar") bygger på frivillig implementering i myndigheterna, kommunerna inriktas via finansiering av statliga medel.

De flesta är välvilligt inställda till modellen, men signalvärdet att landets inriktande nivå inte krävställer på implementering via regleringsbrevens känns onödig och obegriplig.

Hur är det med säkra kommunikationer? PTS får 10 miljoner per år, totalt 30 miljoner extra under 3 år, för tillsyn med mera. Samtidigt vill Stefan Löfvén inrätta ett nationellt center "för att öka informations- och cybersäkerheten", men det är alltså ännu bara en lydelse i en regleringsförklaring.

Allt medan informationssäkerhetsskandalerna avlöser varandra.

Sveriges 290 kommuner får 100 miljoner att dela på per år i tre år. Det finns dock ingen kravställning eller uttalad förväntansnivå på kommunerna att säkra en utpekad kontakt 24/7/365. Det kan tyckas vara en rimlig grund för alla verksamheter som har med krisberedskap och civilt försvar att göra – att kunna bli nådda. Att inte ha inrättat denna funktion efter alla typexempel på kriser som skett i vårt land säger något om var de befinner sig i dessa frågor.

Att inte ha kravställt på det från central nivå säger en hel del om styrningen.

Den enskilt viktigaste sektorn för samhällets stabilitet – den finansiella sektorn – omfattas inte alls av budgetförstärkningarna. Där finns inte ens någon myndighet utsedd att leda totalförvarsplaneringen. Den sektorn är helt privatägd så när som på Riksbanken (som dock lyder under Riksdagen, inte regeringen.)

Över lag är näringslivets roll i totalförsvaret fortfarande höljd i dunkel. En utredning pågår och skall rapportera i december. Det kommer alltså att dröja åtminstone till 2020 innan vi kan se krigsviktiga företag eller krigsplaceringar av näringslivets medarbetare.

MSB får tillskott för både utvecklad krisberedskap och civilt försvar uppgående till sammanlagt 189 miljoner för 2019 – 36 miljoner i regeringens budget + 153 miljoner i M+KD-budgeten. Dessutom ska vissa av de extra 50 miljonerna till FOI för 2019 användas för studieverksamhet när det gäller det civila försvaret.

Låt oss hoppas att dessa medel gör skillnad redan i år.

Försvarsberedningen har föreslagit att det anslås 4 miljarder årligen till förstärkning av civilt försvar. Belopp i denna storleksordning tillgängliggörs i sådana fall tidigast från 2021 eftersom beredningens rapport ligger till grund för försvarsbeslutet 2020. Det är i år över 10 år sedan Georgien-kriget, det är sex år sedan Ryssland övade kärnvapenanfall mot Sverige och fem år sedan man invaderade ett grannland. Det mesta av det vi efterlyste i Totalförsvarsstiftelsens förstudie i juni 2016 är fortfarande inte omhändertaget.

Vad krävs för att politiken skall lägga in en högre växel?

FREDDY JÖNSSON HANBERG är rådgivare, reservofficer och grundare av Totalförsvarsstiftelsen.
